

דרישונות

פרשת לך-לך, תשע"ט, מספר 1290

מדוע הסתכן אברהם כדי להציל את לוט?

בעז שפיגל

אברהם להאי לא אזל לאגחא קרבא ולא סמך על ניסא, אלא צערא דלוט אפקיה מביתיה ונטיל ממונא למפרק ליה". לאמור: מלכתחילה לא הלך אברהם לעשות מלחמה אלא לפדות את לוט מן השבי בכסף שלקח עימו!³

מכל מקום, ההבנה הרווחת היא שאברהם אכן יצא מלכתחילה להילחם. ובאשר לשאלה הנידונה: וכי חשב אברהם שיש לו סיכוי לנצח? - כמדומה שמצאנו שתי גישות בספרות חז"ל בעניין הזה.

גישה א: ביטחון בה' - אברהם בטח בה' ובסיועו לכן יצא לחלץ את לוט מן השבי, כי ראה בכך משימה אפשרית ובת ביצוע! כך עולה מבראשית רבה (מג, א): "וישמע אברם כי נשבה אחיו" - 'משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטח בה'; סמוך לבו לא יירא עד אשר יראה בצריו' (תה' קיב:ז-ח). 'משמועה רעה לא יירא' - זה אברהם". הצמדת פסוקי הביטחון בה' בהקשר של נפילת לוט בשבי מלמדת במשתמע על מה שהיה בליבו של אברהם, וכפי שהסביר ר' שמואל יפה אשכנזי (מאה ט"ז):⁴ "משום

במהלך מלחמת המלכים המתוארת בפרשתנו נפל לוט בשבי, וכאשר נודע הדבר לאברהם הוא פעל להצלתו, ואף הצליח במשימתו זו מעל ומעבר. כך מספרת התורה (בר' יד:יג-טז):

וַיָּבֵא הַפְּלִיט וַיִּגְדַּל לְאַבְרָם הָעֶבְרִי וְהוּא שָׁכַן בְּאֵלֵי מִמְרָא הָאֲמָרִי אָחִי אֲשֶׁלְּל וְאָחִי עֵנָר וְהֵם בְּעַלֵי בְרִית אַבְרָם. וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיִּרְק אֶת חֲנִיכּוֹ יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׂמֹנֶה עָשָׂר וַיִּשְׁלַח מְאֹת וַיִּרְדֹּף עַד דָּן. וַיַּחֲלַק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּכְּסוּ וַיִּרְדְּפֵם עַד חֹבֶה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשֶׁק. וַיָּשֶׁב אֶת כָּל הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת לוֹט אָחִיו וְרֶכְשׁוֹ הַשִּׁיב וְגַם אֶת הַנְּשִׁים וְאֶת הָעַם.

רבים מפרשני המקרא, ראשונים ואחרונים, תהו ותמהו: האומנם סבור היה אברהם שהיה לו סיכוי לחלץ את לוט מן השבי? והרי מן הסתם שמע על כוחם ועוצמתם של ארבעת מלכי עבר הנהר מול עמי הארץ (המתוארת בבר' שם:ה-ז), ואך לאחרונה הם ניצחו והביסו את חמשת המלכים של ערי הכיכר וצבאותיהם, וכיצד אפוא יעמוד מולם אברהם עם חניכיו?! ובלשונם של בעלי התוספות:¹ "איך יעלה בדעת בן אדם שיוכל אברם, אף עם ש"ח אנשים, להשיג ולהכות ד' מלכים גדולים כאלו"? קושי זה כבר הושמע במדרש בראשית רבה (מג, ב) בהסבר המילים "וירק את חניכיו": "ר' יהודה אומר: הן הוריקו פנים כנגד אברהם אמרו: חמשה מלכים לא יכלו לעמוד בהם ואנו יכולים לעמוד בהם?!" וקושי זה מתעצם ביותר לפי דעת חז"ל (נדרים לב ע"א; בראשית רבה שם), שלא היו לצידו של אברהם 318 לוחמים אלא עבדו "אליעזר לבדו היה", שאותיות שמו, בגימטרייה, עולות לחשבון "שמונה עשר ושלוש מאות"!

לא ייפלא, אפוא, שבניגוד להבנה המקובלת אצל חז"ל ופרשני המקרא, שאברהם יצא להילחם בארבעת המלכים, מצאנו הבנה אחרת בזוהר וירא (קיב ע"ב) וזה לשונו:² "כד אזיל

אמר שהוריקן בזהב", ובמובא בבראשית רבה (מג, ב): "אמר ר' שמעון בן לקיש: באבנים טובות ומרגליות הוריקן". ההסבר הרווח הוא שאברהם נתן לחניכיו זהב רב כדי שילכו עימו (פירוש הר"ן, נדרים שם), או כדי שלא יפנו אל השלל אלא יילחמו (מתנות כהונה ומפרשי המדרש שם). ואולם, ייתכן לפרש שאברהם צייד אותם בשפע של ממון שנועד לפדיון לוט!

³ אומנם, בהמשך דברי הזוהר שם מסופר, כי כאשר יצא אברהם, הוא ראה את השכינה מאירה לפניו וכמה צבאות סביבה, ואז רדף אחרי המלכים "וקודשא בריך הוא קטיל לון". וראו גם ר"ע ספורנו (בר' יד:יב) שכתב: "ויקחו את לוט בן אחי אברם - התאמצו לשובות את לוט, מפני שהיה בן אחי אברם שידעו עשרו, והיו מצפים שיפדהו אברם בהון רב".

⁴ **יפה תואר**, על מדרש בראשית רבה, מג, א, פירדא, תנ"ב, דף רנג ע"א-ע"ב. וכן פירש ר' יחיאל מיכל מגלוגא (מאות י"ז-י"ח), **נזר הקודש**, בראשית רבה שם, מהד' זכרון אהרן, ירושלים תשע"ה, כרך ב, עמ' רמח. והוסיף, שלפי רבי יהודה במדרש, גם אמר זאת אברהם לחניכיו, ובלשונו (שם, עמ' רמט): "כי אברהם אמר להם שהוא בטוח בה' ובישועתו שיעשה להם ניס". וכן נקטו עוד מחברים, ולא דווקא בהקשר המדרש. ראו למשל:

* ד"ר בעז שפיגל מרצה בבית הספר ללימודי יסוד ביהדות, אוניברסיטת בר אילן.

¹ ר"י גליס, **תוספות השלם**, כרך ב, ירושלים תשמ"ג, בראשית יד, יג, עמ' מב, אות ח, וע"ש שכתבו כן בהקשר אחר.

² אפשר שהבנה זו נמצאת כבר בדברי הגמרא (נדרים לב ע"א, עה"פ "וירק את חניכיו") ושמואל

השם יהיה בדבר, "פן יאמרו מבילתי יכולת ה' להציל את אברהם נשבה ביד אמרפל זה נמרוד שהפילו לכבשן האש ועתה בא ונלחם עמו ושבה אותו, קם ונתעורר לקידוש ה'!"⁷

להשלמת התמונה נאמר: בספרות הרבנית העמידו על מניעים נוספים להחלטתו של אברהם לחלץ את לוט מן השבי, ולהלן יובאו שני הבולטים שבהם. אולם ראוי לציין, כי יש שנקטו כגישה האחת בספרות חז"ל, שאברהם בטח בה' שיסייעו בשל מניעיו אלו, ויש שנקטו כגישה האחרת בספרות חז"ל, שאברהם היה מוכן למסור נפשו על מניעיו אלו(!), ואותם בחרנו להציע כאן.

מחויבות ללוט⁸ - כך כתב הרמב"ן בהתייחסו להצלת לוט מהפיכת סדום (בר' יט:כט): "כי לוט נתחסד עם הצדיק ללכת עמו לשוט בארץ באשר ילך, והוא שנאמר (לעיל יב:ד) 'יילך אתו לוט', כי לצוות שלו הלך, ולכן היה לו זכות להצילו בזכות אברהם, כי בעבורו הוא גר בסדום, ולולי אברהם עודנו היה בחרן עם מולדתו, ולא יתכן שתבא אליו רעה בעבור אברהם שיצא במצות קונו. וגם זה היה הענין ששם אברהם נפשו בכפו לרדוף המלכים בעבורו". לדבריו, אברהם חש שמוטל עליו לפעול עבור לוט עד כדי סיכון חייו, כי הוא שגרם לו לצאת מחרן, וכל אשר נתגלגל ובא על לוט מאז - הוא בגינו.

ויש שכתב כי מחויבותו של אברהם ללוט החלה עוד בטרם יצא לוט מחרן - "כי אברהם הרגיש עצמו כאחראי לשלמו של לוט מכיון שהרן אביו מת בכבשן האש משום שאמר שהוא מאמין באלקי אברהם, ולכן ע"פ היושר... הוכרח אברהם להריק את חניכיו ולרדוף אחר המלכים"⁹. ויש שהדגיש, כי לפי חז"ל (פרקי

דק' [שיא] לן, איך סכן אברהם עצמו לעמוד כנגד המלכים האדירים... לזה אמר דהאי קרא מיירי באברהם, וא"כ ל"ק מיד, כי להיותו בטוח בה' לא נתיירא כלל. ואע"ג דאמר בפ"ב דשבת [לב ע"א] לא יעמוד אדם במקום סכנה שמא אין עושין לו נס, שאני אברהם שהיה מלומד בניסים וצדיק גמור".

במדרש ילמדנו (אוצר מדרשים, ח"א, עמ' 223) מפורש, שאברהם עורר גם את חניכיו לבטוח בה': "יורק את חניכיו - אמר להם: אם לבבכם לשמים אתם יוצאים והקב"ה עושה לפניכם שונאים כירק הזה שהוא תלוש". וקרוב לומר שזו גם דעת רבי יהודה בבראשית רבה (מג, ב, לעיל). אף שלא הביע את דעתו במפורש, מסתבר במשתמע שלדעת ר' יהודה כך השיב אברהם לחניכיו ועודדם, בדומה לאמור בתהלים (קטו:יא): "יְרֵאֵי ה' בְּטַחוּ בְה', עֲזָרְם וּמְגַנְם הוּא".

גישה ב: מסירות נפש - מנגד, יש הסבורים שאברהם לא ציפה לנס ולסיוע שמימי, אלא היה מוכן למסור נפשו ולמות במערכה הזאת! - כך מובא בבראשית רבה (מג, ב): "רבי נחמיה אמר: אברהם הוריק פנים כנגדן. אמר אצא ואפול על קידוש שמו של מקום". ואולם, לא נתברר לפנינו במדרש במה וכיצד יארע כאן "קידוש שמו של מקום", ונזקק לכך בספרות הרבנית והעלו מספר אופנים.⁵ אחד מן האופנים הללו, שהובא בספרים רבים, יוצע עתה.

הסבר זה מתבסס על כך שאחד מארבעת המלכים היה "אמרפל", ולפי חז"ל (עירובין נג ע"א; ובלשון רש"י, בר' יד:א): "הוא נמרוד, שאמר לאברהם פול לתוך כבשן האש". זאת ועוד, לפי חז"ל (בראשית רבה, מא, ו) היו אברהם ולוט דומים בקלסת פנים. לאור זאת היו שהסבירו, כי כאשר נפל לוט בשבי, חשש אברהם שיחשבו שהוא זה שנפל בשבי,⁶ וחילול

אליהו, דברי מרדכי, בראשית, ירושלים תשע"א, עמ' קא. כך או כך, נמצא ח"ו שנמרוד ניצח את אברהם ואת אלוקיו, ושם שמים מתחלל.

⁷ ר"י פינטו (מאה ט"ו), **כסף מזוקק**, ונציה שפ"ח, דרוש ב' לפרשת לך לך, דף יז ע"ב. וכעין זה כתב גם ר' לוי ב"ר שלמה, **עטרת שלמה**, זולקוא תצ"ח, פרשת לך לך, דף ו ע"א. שניהם הטעימו שבזאת מובן מדוע הפסוק מדגיש "וישמע אברם כי נשבה אחיו", כדי ללמד שהעובדה שלוט "אחיו" בקלסת פנים ונראה כמוהו היא שגרמה לאברהם לצאת לחלצו.

⁸ גם הרד"ק (לבר' יד:א) העמיד בקצרה על חשיבות הדאגה של אברהם ללוט כקרוב משפחה, ואולם מדבריו עולה שאברהם בטח בה' בפעולתו עבור לוט ("להודיע יושר לבב אברם עם האל-בוטח בו בכל לב, כי במעט אנשים רדף אחר ארבעה מלכים", ע"ש). וראו גם: רלב"ג, בר' י"ד, התועלת השני: "שאיין ראוי לאדם שיעלים עיניו מאנשי משפחתו, ואע"פ שאינם מתנהגים עמו במנהג הראוי". ואולם, לפי דבריו פעל אברהם באופן זהיר ולא סיכן את עצמו.

⁹ ר"י קמנצקי, **אמת ליעקב**, ניו-יורק תשנ"ח, לך לך, עמ' צא (ועל הרן ונסיבות מותו, ראו: בראשית

ר"א סבע (מאה ט"ו), **צרוור המור**, מהד' עוז והדר, ירושלים תשע"ח, לך לך, עמ' קצ (על אברהם): "שהוא לא בטח ברב חיל אלא בחסד ה', ולכן לא הוליק עמו אלא אליעזר, לרמוז שבטח בחסד האל-ולא בחיל ולא בכח".

⁵ ראו למשל: רח"ל פנסטר, **שער בת רבים**, ח"א, מהד' ירושלים תשנ"ב, פרשת לך לך, עמ' 83-84 (ושמעתי מדרשן אחד), ובלשון דומה: ר"מ יאהלין, **קהלת מרדכי**, פיעטרקוב תרצ"ג, לך לך, עמ' 28-29 (ושמעתי מדרשן); ר"מ שטרנבוך, **טעם ודעת**, ח"א, חש"ד, פרשת לך לך, עמ' נג; הנ"ל, **חכמה ודעת**, ח"א, ירושלים תשס"ד, לך לך, עמ' סג.

⁶ ואף אם לוט אמר להם שאינו אברהם אלא בן אחיו, יש שכתב כי נמרוד יכריחו לומר לכול כי אמונת אברהם היא שקר, וגם אברהם חזר בו, והעולם יאמינו ללוט כי הוא בן אחי אברהם ותלמידו. ראו: ר"ח פרידלאנד, **תולדות חנוך**, ח"א, ווארשא תרנ"ט, לך לך, עמ' 22. ויש שכתב כי נמרוד דרש מלוט שלא יגלה את זהותו האמיתית, אלא יאמר לכל שואל שהוא אברהם! ראו: ר"מ

דר"א, פרק כז), מלחמת המלכים הייתה בליל חג הפסח, ולמרות זאת, בערב החג, כאשר שמע על נפילת לוט בשבי, מיד יצא אברהם לרדוף אחרי המלכים ולא המתין עד לאחר יום טוב - "על כרחך דחשבה למלחמת מצוה, אולי מטעם שהבטיח לבן אחיו שיעמוד לימינו!"¹⁰

מלכות בית דוד - רבים מבעלי החסידות¹¹
כתבו כי אברהם ידע שמלוט עתידה לצאת מלכות בית דוד עד מלך המשיח ומשום כך יצא אברהם להציל את לוט. כך, למשל, כתב ר' יצחק יעקב רבינוביץ, האדמו"ר הראשון מביאלא (מאה י"ט):¹² "ומה שמסר נפשו על לוט באמת היו כוונתו הקדושה להציל את השלשלת הקדושה אשר היה מושרש בלוט כי ממנו יצאו כל ענפי הקדושה שנשתלשל מהם מלכות בית דוד שהוא שורש קדושת ישראל".

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

 [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

רבה, לח, יג). ויש שהגדיל וכתב: "ויש לומר שלוט פירסם לכולם שאברהם הבטיח לו לעמוד לימינו, וכשלא ילך לעוזרו יהיה בזה חילול השם, וע"כ יצא אברהם ובטח בהקב"ה שלא יתן שיתחלל שמו וניצח". ראו: **חכמה ודעת**, לעיל הערה 5.

¹⁰ רפמ"א יוסטמאן, האדמו"ר מפילץ, **שפתי צדיק**, ח"א, ירושלים תשס"א, פרשת לך לך, עמ' מא-מב, אות כד.

¹¹ למשל: רצ"א שפירא מדינוב, **אגרא דכלה על התורה**, ח"א, מהד' בני ברק תשס"ו, פרשת לך לך, אות יד; **שפתי צדיק**, לעיל הערה 10; רי"מ [גרינולד], **ליקוטים חדשים**, ווארשא תרנ"ט, השמטות, דף מט ע"ג.

¹² **דברי בינה**, ח"ג, לובלין תרע"ג, פרשת צו, עמ' 26.